

המקדש פטורות מן המזוזה, מפני שאין להם אפשרות לבחור בתפקיד אחר.

ב. לדעת התוס', לשכת פרהדרין חייבת במזוזה מפני שהיא דירת קבע, שהרי יש לכהן הגדול קביעות שם במשך שבעה ימים. אבל לשכותיהם של שומרי המקדש פטורות מן המזוזה, מפני שאין לאותם שומרים קביעות באותו מקום, ובכל רגע יכול הממונה להעביר אותם למקום אחר.

ג. בית האסורים פטור מן המזוזה, מפני שהוא דירה בעל כרחו שאינה לכבודו של הדר בה.

ד. מקום שאדם דר בו באופן זמני בגלל אילוצין, ובכל רגע הוא עשוי לעבור משם, אינו מוגדר כדירת קבע, ואינו חייב במזוזה.

ה. מבנה שאינו משמש לכולם, אינו חייב במזוזה, למרות שהוא מיועד לשימוש בשעת חירום.

ו. יש מקום לקבוע מזוזה לשם שמירה, במקום שפטורים ממנה, רק אם הפטור הוא פטור "גברא" ולא פטור "חפצא".

בדברים הנחוצים לשעת חירום, יש מקום לחייב אותו במזוזה כבר עתה, כדין מחסן, אם כי ללא ברכה.

תשובה

מעיקר הדין, נראה שמקלט פטור ממזוזה מפני שבזמן שלום הוא אינו משמש לכולם, ואילו בשעת מלחמה הוא דירת עראי. ולכן הוא פטור מן המזוזה למרות שהוא "דירת כבוד" ואינו נחשב כדירה שבעל כרחו. ומן הראוי לקבוע שם מזוזה ללא ברכה. אך אם המקלט משמש כמועדון וכדו' גם בימי שלום, הרי הוא חייב במזוזה בברכה.

מסקנות

א. לשכת פרהדרין חייבת במזוזה, אף שהכהן הגדול דר שם בעל כרחו, מפני שסוף־סוף איש לא מחייב אותו להיות כהן־גדול. אבל לשכותיהם של שומרי

סימן מו

חיוב מזוזה במאהל צבאי

שאלה *

בהיאחזות הנח"ל בכפר דרום נבנו אוהלים גדולים (אוהל 11) למגורי החיילים. האוהל מוקף יריעות המשתלשלות ארצה מכל צדדיו, ובחזיתו יש פתח העשוי לכניסה וליציאה. משני צידי הפתח יש יריעות. אין שם משקוף ומזוזות, אלא פתח באמצע היריעה. אוהל זה עשוי לעמוד במקומו כמה חודשים. החיילים אמורים לשרת באותו מקום גם־כן מספר חודשים. אם כי בצבא לעולם אין לדעת מה ילד יום, וייתכן שיעבירו אותם למקום אחר, לפי הצורך. האם החיילים, הגרים באוהל כזה, חייבים לקבוע בו מזוזה?

ראשי פרקים

שאלה

- א. צורתו של הפתח
  - ב. חיוב מזוזה בדירת עראי
  - ג. קביעותם של החיילים באוהלים
  - ד. דירה בעל כרחו
  - ה. חיובם של הבעלים
  - ו. חיובם של שלטונות המדינה
  - ז. חובת הבית מצד ה"חפצא"
  - ח. מזוזה לשם שמירה
- תשובה
מסקנות

* כסלו תשל"א, סיון תשמ"ט.

א. צורתו של הפתח

אוהל זה, אין לו מזוזות ומשקוף, אך יש לו פתח. ויש לברר א"כ, אם פתח כזה אכן חייב במזוזות; שכן יש חיוב מזוזות רק בפתח שיש לו משקוף ושתי מזוזות (שו"ע יו"ד סי' רפ"ז סעי' א'). אמנם הריטב"א (עירובין י"א ע"ב ד"ה אשכחינהו) כתב שיש צורך במזוזות ומשקוף מיוחדים, הבולטים מהכותל, אולם הטור (סי' רפ"ז) כתב שכל מקום שהכותל כלה בו – יש לו דין "מזוזות" לענין זה; וכן פסק הט"ז (סי' רפ"ז ס"ק א'). וא"כ אין הלכה כריטב"א (ועי' חזו"א, יו"ד סי' קע"ב ס"ק ב' ד"ה אולם). וא"כ גם בנד"ד, הקצוות של היריעות, הנמצאות משני צידי הפתח, דינם ככתלים הכלים שם ומהווים מזוזות. אלא שהדבר תלוי בכך אם הן נעות ברוח מצויה או שהן קבועות במקומן: שכן אם היריעות הללו נעות ונדות ברוח, אין להן דין של מזוזות, והפתח פטור ממצוות מזוזות. אך אם הן מתוחות וקשורות היטב, יש להן דין של מזוזות, והפתח אכן חייב במזוזות. אולם הבעיות באשר לחיוב מזוזות באוהלי צבא תלויות בבירור שיהיה הפרקים הבאים.

ב. חיוב מזוזות בדירת עראי

ראשית יש לברר אם אוהל זה נחשב כדירת עראי לחיילים הגרים בו. שאלת הגדרתה של דירת עראי נידונה בהרחבה לעיל (סי' מ"ד אות ב"ד), ושם הסקנו שאם המבנה עומד על עמדו בכל ימות השנה, והוא ראוי למגורים בכל עונות השנה – יש לו דין של דירת קבע; ואף אם ישנם ימים סוערים וקרים בחורף, בהם אין הוא ראוי למגורים. והדוגמא לכך היא סוכת היוצרים הפנימית (מעשרות פ"ג מ"ז, סוכה ח' ע"ב), שקובעת למעשרות וחייבת במזוזות. ולפי זה אוהל, שעשוי גם לימות החמה וגם לימות הגשמים, חייב במזוזות.

ג. קביעותם של החיילים באוהלים

אוהלים אלו, אמנם הם קבועים במקומם זמן

רב, אך החיילים הגרים בהם אינם נמצאים באותו מקום בקביעות. גם אם תוכנית האימונים או התעסוקה המבצעית מיועדת לכמה חודשים, הרי הצבא מיועד למשימות שונות ולהעברות פתאומיות של החיילים ממקום למקום עפ"י צרכי הביטחון, וא"כ החיילים אינם נחשבים לדיירי קבע. גם בתוך האוהלים אפשר לנייד חייל מאוהל לאוהל לפי הצורך, וא"כ אין לו דין של דייר קבוע.

ולכאורה יש לתלות שאלה זו במחלוקת האחרונים בענין בתים שבספינה. בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ו סעי' י"א) נפסק שבתים שבספינה פטורים מן המזוזות. והטעם לכך מובא ברמב"ם (מזוזות פ"ו ה"ט), לפי שאינם עשויים לדירת קבע. ולכאורה קשה: הרי הבתים הללו עומדים שנים רבות, וגם הנוסעים בהם עשויים להמצא שם שבועות ואף חודשים! וכן הקשה הגרעק"א (לשו"ע או"ח סי' שס"ו סעי' ב'), מדוע בתים שבספינה צריכים עירוב ופטורים ממזוזות?

החזו"ח יחזקאל (שבת פ"א ה"י בהשמטות) תירץ שמזוזות היא חובת הדר; ולכן, אע"פ שבתים אלו הם קבועים מצד עצמם, האדם הדר בהם אינו דר בהם דרך קבע, אלא רק לצורך נסיעתו ביים. לעומת זאת, מדברי פוסקים אחרים (חמדת-שאל; מור ואהליות, אוהל ברכות והודאות; מרכבת המשנה, שולחן גבוה ועוד: עי' קונטרס המזוזות להגר"ב זילבר, בסוף "בית ברוך" סי' רפ"ו ס"ק קמ"ד) עולה חילוק אחר. מדבריהם משמע שאמנם הבית הוא קבוע, אולם הוא חלק מהספינה, והוא נע עמה ביוחד; ולכן אין זו דירה כלל.

אם נשים לב להבחנה בין שני ההסברים נראה שהחזו"ח יחזקאל מעמיד את הדגש על ה"גברא", שהוא אינו דר דירת קבע בספינה; ואילו הפוסקים האחרים מעמידים את הדגש על ה"חפצא", שהספינה אינה ראויה לדירת קבע מצד עצמה.

ובנד"ד, האוהל אכן ראוי לדירה מצד עצמו. אמנם אין זו דירה אידיאלית, אך בשעת הדחק ראוי הוא לדירה. אבל אם נדון על ה"גברא", הרי

המ"ם כלל קי"ח, הובאה לעיל סי' מ"ה אות ד', בענין אנשים שברחו מבתיהם עקב שריפה או מגיפה, ושוכנו באופן זמני במחנות צבא – שהם פטורים מן המזוזה. מיהו יש לחלק בין אותם בורחים לבין חיילים: הבורחים, עליהם דיברו הפוסקים, ברחו בעל כרחם מפני השריפה או המחלה. אך חיילים משרתים בצבא מכוח המצוה להגן על העם והארץ. אמנם התפקיד לא תמיד נוח ונעים, אך אינו בעל כרחו של החייל; בפרט כאשר מדובר בחיילים קרביים, ובחיילי הנח"ל אשר כולם מתנדבים לשרת ביחידות הקרביות ובהאחזיות הנח"ל.

ונראה שיש לדמות קצת את החיילים המשרתים בצה"ל לכהן גדול בלשכת פרהדרין, שאע"פ שאינו רשאי לצאת משם מרצונו, מ"מ כבוד הוא לו להיות שם, וחייב במזוזה (יומא י' ע"א"ב, ועי' לעיל סי' מ"ה אות א"ג). גם חייל – כבוד הוא לו לשרת בצה"ל. ואף כי יש לחלק בין הנושאים. הרי כהן גדול מתמנה מרצונו החופשי לגמרי; וכשמתמנה יודע הוא שכפרת ישראל ביום הכיפורים תלויה בו, ועליו לדור בלשכת פרהדרין שבעה ימים, ועל דעת כן הסכים להתמנות, ואף לא ניצל את זכותו להתפטר לפני יום הכיפורים. מה שאין כן בחייל – שהוא נתון למרותם של מפקדיו, ואינו יודע היכן ימצא במשך שירותו, אולי אפשר לראותו ככפוי במידה מסוימת. אך מ"מ ודאי שאין לדמות חייל לחולה שברח מביתו, והוא קרוב יותר לכהן גדול מאשר לחולה, וצ"ע.

ואעפ"כ נראה שיש לחלק בין כהן גדול בלשכת פרהדרין לבין חייל בבסיס בו הוא משרת: שהרי כהן גדול חייב להימצא במקום אחד שבעה ימים, ואילו חייל אינו בטוח אפילו ביום אחד, ובכל רגע יכולים להעביר אותו למקום אחר, עקב כוננות וכדו'. ומכיון שכך נראה שיש לדמות את החיילים לכהנים ולוויים השומרים במקדש, שהלשכות שלהם היו פטורות מן המזוזה (יומא שם). גם אלה וגם אלה, ביתם אינו שלהם, ואינם נמצאים כלל ברשות

הדרים בו אינם רואים את עצמם קבועים במקום, אלא אורחים לרגע. וגם אם אותו "רגע" מתמשך זמן רב, אין הם דיירים אלא אורחים. וא"כ, לפי החזון-יחזקאל יושבי האוהל פטורים ממזוזה, ולפי הפוסקים האחרים יתכן שהם חייבים. ועיין מה שכתב החיד"א (שו"ת חיים-שאל ח"ב סי' כ"ב ד"ה איברא), ודימה אדם הבורח מהמגיפה למי שדר בבתיים שבספינה, וזהו כהחזון-יחזקאל.

אמנם יש פוסקים הנוקטים שספינה חייבת במזוזה כאשר מדובר באניות נוסעים של היום, שדירתן קבע, והם: ערוה"ש (סעי' כ"ו); פסקי עוזיאל (סי' ל'), שו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' נ"ה, צ', צ"ג), מקראי קודש (להגרצ"פ פראנק, חנוכה סי' י"ח). אולם גם הם מדברים בספינות טיול, שאדם יורד כדי לדור בהן תקופת מה. וא"כ שם ביתו. מה שאין כן בימי קדם, שאדם רצה רק לעבור את הים, ולשם כך נאלץ לשהות בספינה, ולכן אין זה בית. וא"כ חייל דומה יותר לספינה בימי קדם, שהרי הוא נאלץ לגור באוהל בתקופת שירותו, ולולא כן לא היה דר שם. וכן צ"ע אם כוונתם של הפוסקים לרב החובל ולמלחים, שזהו ביתם, או גם לנוסעים, שרק לצורך ההפלגה הם דרים בבתיים אלו. ואם נניח שהנוסעים פטורים, יתכן לומר שהוא הדין בחיילים, שרק לצורך תפקידם הם חיים באוהלים.

ד. דירה בעל כרחו

מיהו, מסתבר שגם לדעת הסוברים שספינה פטורה ממזוזה רק בגלל שהיא נעה ונדה, החיילים פטורים ממזוזה, ואינם דומים לנוסעים בספינה. נוסעי הספינה נכנסו מרצונם הטוב לבתים אלו שבספינה כדי להפליג בה למחוז חפצם. ולכן, אם הספינה היתה קבועה במקומה, היו חייבים בה במזוזה. אך החיילים, לעומת זאת, אינם רשאים לבחור את מקום דירתם. ונראה שיש לדמות את דינם של החיילים לשאלה שנידונה בשד"ח (ח"ה עמ' 62-63, מערכת

הוא רק מקום קבוע, או אפילו זמני, עפ"י צורכי האדם עצמו, עפ"י הבנתו החופשית. אך דירה שאין לאדם שום זכות לקבוע האם יש לה בה וכמה זמן יש לה בה – אין שם דירה חל עליה כלל, ולכן גם בעלי הדירה פטורים. כי במקום שהחובה חלה על הדר, אין היא חלה על בעל הבית, ולכן גם כאשר הדר פטור, אין מקום לחייב את בעל הבית.

וכן יש לומר שמחנות צבא, מצד עצמם דירתם אינה דירה. שהרי כל תפקידם ויעודם של החיילים מכוון עפ"י צרכי הצבא, והצבא חייב להיערך בכל פעם מחדש עפ"י צרכי הביטחון. ומחנות אלו אינם מיועדים לדירה כלל ועיקר, אלא אך ורק למגורים זמניים של החיילים, על פי התפקידים הנחוצים המוטלים עליהם. ולכן גם המלכות פטורה ממזוזה, כי אין שם דירה על מקום שכזה. (אם כי יתכן שמכיון שבנד"ד מדובר בהיאחזות נח"ל, שיש לה גם תפקיד התיישבותי לטווח ארוך, יהיה הדין כאן שונה מאשר במחנות של חיילים אחרים).

והראיה – מלשכת פרהדרין, לדעת ר' יהודה, שלא רק הכהן הגדול היה פטור ממנה מן התורה, אלא גם כלל ישראל, שהוא בעל הבית, היה פטור. וע"כ יש לומר בטעם הדבר, שמכיון שלכהן הגדול אין זו דירה מצד עצמו, גם לבעלי הבית אין זו דירה, והם פטורים מן המזוזה. וכן יש לומר לדעת כו"ע בלשכות שהכהנים והלוויים היו שומרים בהן, שמכיון שהשומרים לא נתחייבו במזוזה, גם כלל ישראל לא מחוייב לקבוע שם מזוזה.

מיהו בשו"ת שאל"ציון (להגר"ד אליעזרוב, סי' ט"ו) הביא בשם הגר"צ עוזיאל שהשלטונות חייבים במזוזה. ועי' בקונטרס המזוזה (להגר"ב זילבר, בסוף "בית ברוך" על החי"א, סי' רפ"ו סעי' א' ס"ק ע"ב), שלדעתו יש לחייב לכל היותר מספק. ובשו"ת שבט"הלוי (להגר"ה ואזנר, ת"ב סי' קנ"ו) כתב שבית חולים בבעלות ישראלית חייב במזוזה מצד הבעלות, אע"פ שהחולים עצמם פטורים. ובספר נשמת אברהם (יו"ד סי' רפ"ו סעי'

עצמם. ובכל רגע יכולים להוציאם ממקומם ולהעבירם למקום אחר, לכן פטורים ממזוזה (ועי' בהרחבה לעיל סי' מ"ה אות ב"ד).

ונראה לענ"ד שבני ישראל במדבר, אכן היו פטורים ממצוות מזוזה מטעם זה. והוא הדין לחיילים. (ואולי משום כך הסמיכה התורה למצוות מזוזה את הפסוק "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם...", כי במדבר היו פטורים מן המזוזה, משום שלא גרו במקום קבוע. מה שאין כן בדורות היושבים על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיהם ונתנה להם, שיש להם קביעות, ולכן רק שם מובטח להם שכר מצוה זו).

ה. חיובם של הבעלים

לאור מה שכתבנו, יוצא שחיילים פטורים מן המזוזה משום שאינם דיירי קבע. אך לכאורה יש לומר, שגם אם נניח שהחיילים פטורים ממזוזה, מ"מ שלטונות הצבא חייבים לקבוע מזוזה באוהלים.

ולכאורה יש לדמות את האוהלים הללו למה שנפסק בשו"ע (סי' רפ"ו סעי' ב'), שבית הבקר ובית התבן חייבים במזוזה. וכשם שבעלי מחסנים חייבים במזוזה למרות שהחפצים המונחים שם אינם בני חיוב, ואף יתכן שהם מונחים שם רק באופן זמני – כך גם שלטונות צה"ל חייבים במזוזה במקומות שבהם הם משכנים את החיילים, למרות שהחיילים עצמם אינם חייבים במזוזה. וכי חיילים גרושים מתבן או מבקר (להבדיל)? ואכן כך כתב הגר"צ עוזיאל (מובא בשו"ת שאל"ציון שם).

אך יש לומר שיש הבדל ביניהם גם לענין זה. הבהמה או התבן אינם בני חיוב מצד עצמם, וכל החיוב במזוזה חל רק על בעליו של המבנה, מצד השימוש שהוא משתמש בכך במבנה. חיובו של בית האוצר במזוזה נובע מכך ששם "בית" עליו לשם אוצר. וזוהי דרכו של אוצר, שאין לו חיוב מצד עצמו, וחיובו מוטל רק על בעל הבית. מה שאין כן בחיילים, שהם בני אדם, הרי חובת מזוזה היא חובת הדר, והחיוב חל עליהם. ולבן אדם אין דירה כזו קרויה בית, כי בית לבני אדם

מדינה פטורה מלקבוע מזוזה בבתיא משום שאינה בעלים פרטיים. (ולבירור שיטת רש"י בעלות של ישות מופשטת, ע"ל לעיל סי' ג' אות ה' ראה א', וכן לקמן סי' צ"ו אות ב'). וצ"ע להלכה.

והרמב"ם כתב (הל' מזוזה פ"ו ה"ה):

הד הבית והלשכות והעזרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהם בית דירה – פטורים, לפי שהן קודש. בית הכנסת של כפרים, שהאורחים זדים בו – חייב במזוזה.

מבואר מדבריו שאינו פוטר בעלות ציבורית ממזוזה, כרש"י, אלא כאשר אין בו שימוש של חולין; אך כאשר יש שימוש של חולין, גם ציבור חייב. ומשמע שהלשכות פטורות רק משום שהן קודש. אך אילו היו חולין, היו חייבות. ולפי זה גם משרדי ממשלה צריכים להיות פטורים ממזוזה. ועינינו הרואות שקבעו בהם מזוזות! ובמפורש נאמר בגמרא (יומא י"א ע"א) על "שערי מדינות", שהם חייבים במזוזה. מיהו "מדינה" שם היא עיר שלנו ולא במשמעות המקובלת כיום. (אם כי מצינו עיר של אדם פרטי, ע"ל ב"ב ס"ח ע"א. ואולי לזה התכוונה ההלכה בשערי מדינות). אלא שלכאורה גם עיר כירושלים חייבת במזוזה, אע"פ שירושלים שייכת לכלל ישראל, לסובבים שירושלים לא נתחלקה לשבטים.

אך כשנעיין בדבר נמצא שהתורה לא פטרה בתי כנסת של כרכים ממזוזה בגלל הבעלות, שאין להם בעלים מוגדרים, אלא משום שזה לא "ביתך". דהיינו: שבית כנסת אינו בית המיועד לשימוש של יחידים, אלא לשימוש הכללי; וכל אחד יכול לבוא ולהתפלל שם. ואיש לא יכול למנוע זאת ממנו, כי בית הכנסת שייך לכלל ישראל. אך לא כן מגורי החיילים, שהם מיועדים לשימוש מוגדר של חיילים מסויימים מיחידות מסויימות, ולא כל מי שרוצה יכול להיכנס ולגור שם.

ולפי זה באמת לא מצינו שציבור פטור מחיוב מזוזה. ומשום כך כל מבנה ציבור חייב במזוזה; ורק בית כנסת של כרכים פטור, מפני שהוא לא מיועד לשימוש פרטי. מיהו כל זה לדעה

א' הביא בשם הגר"י נויבירט שליט"א, שמכיון שמזוזה היא חובת הדר, אין הבעלים חייבים במזוזה, אם כי יש לחייב אותם בגלל הציוד הנמצא בבית החולים. אך באוהל צבאי, שגם הציוד שבו צמוד לחיילים ועובר אתם ממקום למקום, אין לחייב את שלטונות הצבא במזוזה.

ו. חיובם של שלטונות המדינה

והנה, גם לסוברים שהבעלים חייבים במזוזה, יש לעיין בחיובו של ציבור במזוזה עפ"י מה שכתב רש"י (יומא י"ב ע"א ד"ה דכרכים) בהסבר ההבדל שבין בתי כנסת של כפרים, שחייבים במזוזה, לבין בתי כנסת של כרכים, הפטורים מן המזוזה. ואלו דבריו:

דכרכים – שהוא מקום שוקים, ומתקבצים שם ממקומות הרבה, והיא עשויה לכל הבא להתפלל, ואין לה בעלים מיוחדים.

דכפרים – כל בעליו ניכרים, והרי הוא כבית השותפין.

וכונתו של רש"י היא לומר שציבור פטור מן המזוזה משום שבעלותו היא בעלות מופשטת (וע"ל לקמן סי' מ"ז אות א').

וא"כ יש לומר שגם במקדש הציבור פטור, משום שציבור אינו "בעל בית" מוגדר. ולדעתו, נדחתה הראיה שהבאנו מכך שהציבור לא נתחייב בקביעת מזוזה בלשכות השומרים ובלשכת פהרדרין. אלא שקשה עליו, א"כ מדוע נאמר בגמ' (יומא י"א ע"ב) שהר הבית והלשכות פטורים מן המזוזה משום שהם קודש, תיפוק ליה שציבור פטור? ובלאו הכי קשה על הגמ' שם ממה שנאמר לפני כן (י"ע"א) במחלוקת ר' יהודה ורבנן בלשכת פהרדרין: על מה נחלקו, הרי הלשכות קודש הן? וצריך לומר כמו שכתב החת"ם סופר (יו"ד סי' רפ"א), ש"קודש" פירושו דווקא מקום שאינו מיועד לדירת אדם. אך כשהמקום מיועד לדירת אדם, הרי הוא חייב אע"פ שהוא קודש. ולכן כתב רש"י בטעם פטור הלשכות, שהוא משום שאין להם בעלים פרטיים; כי ציבור אינו בעלים פרטי. ולדבריו

למגורים אלא לאישפוז, הנעשה בעל כרחו של האדם הנכנס אליו. ואעפ"כ יש המחייבים אותו במזוזה (עי' לעיל אות ה'), מחלוקת הגרש"ה ואזנר והגר"י נויבירט). ולכן נראה שגם במחנה צבא יש לחייב את המדינה ושלטונות הצבא במזוזה.

ח. מזוזה לשם שמירה

לעיל (סי' מ"ה אות ו') כתבנו שיש מקום לקבוע מזוזה במקום שיש בו סכנה; אלא שאם אין שום מצוה בקביעת המזוזה שם, אין מקום לכך, ו"כ"ל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט". אך אעפ"כ למדנו ממונבו המלך שקבע מזוזה אף בדירת עראי (מנחות ל"ב ע"ב). ומכאן שאף שאין מצוה, יש מקום לקיים זכר למצוה. ונראה שאדם יכול להמשיך חיוב בדירה כזו שכל הפטור שלה הוא רק משום שאינה קבועה, כי קביעות היא ענין יחסי. ולפעמים יתכן שחיילים יחנו במקום אחד הרבה זמן. ולכן יש מקום להחמיר ולחייב, אך לא מעיקר הדין, ובלי ברכה.

והגר"ש גורן (בספר פסקי הלכות צבא, בשיכפול) חייב לקבוע מזוזה במקום שחיילים נמצאים בו יותר משלושים יום. והביא ראיה ממונבו. אך נראה שאדרבא, ממונבו יש להביא ראיה להיפך, שכן היה זה רק זכר למזוזה (ולא ראינו חילוק בין אם גרו במקום ל' יום או פחות).

תשובה

למעשה נראה איפוא שמן הראוי שצה"ל יקבע מזוזות באהלי החיילים כדי להרבות בזכויות, ובפרט במצוות מזוזה.

וא"כ באוהלים, אם יש להם צורת פתח (כמו שכתבנו לעיל אות א'), והיריעות אינן נעות ברוח מצויה, יש לקבוע בהם מזוזה. אך אם היריעות נעות ברוח מצויה, אין לפתח כזה חיוב כלל, ופטורים גם מלעשות זכר למזוזה. (כי יש מקום להדרר במצוה רק כאשר ה"גברא" פטור אך המקום מצד עצמו חייב, אך כאשר הפטור הוא ב"חפצא", אין מקום להידור מצוה כזה).

המחייבת את הבעלים במזוזה (לעיל אות ה'). אך לדעה הפוטרת את הבעלים מן המזוזה, כי זו חובת הדר, והדר פטור – א"כ אין לחייב את אוהלי החיילים במזוזה.

ז. חובת הבית מצד ה"חפצא"

ונראה לענ"ד להוסיף, שאע"פ שמזוזה היא "חובת הדר", אין זו רק חובת "גברא" של הדר, אלא גם חובת "חפצא" על הבית. ומכיון שהדר בבית הוא המשתמש בפועל, חלה עליו האחריות לכך. אך כשהוא פטור, החיוב באמת חל על הבעלים.

ולסברא זו יש כמה ראיות:

א. יש הסוברים שאם גוי או קטן קבעו מזוזה, יוצאים בכך ידי חובה למרות שהם פטורים ממצוות מזוזה (עי' שד"ח, כרד ה' עמ' 67), כי החיוב הוא גם על הדירה, שתהיה בה מזוזה. מיהו קשה על כך, מדוע מברכים "לקבוע מזוזה" ולא "על מצוות מזוזה", ככל מצוה המוטלת על ה"חפצא"? ויש לומר שלכתחילה המצוה היא על הדר כחובת "גברא", ורק בדיעבד, כשגוי קבע, פטר את ה"חפצא". מיהו על כך קשה ממצוות כיסוי הדם, שגידרה דומה, וגם שם מברכים עליה "על כיסוי הדם בעפר" (עי' שו"ע יו"ד סי' כ"ח סעי' א').

ב. בזה מתורצת הקושיא המובאת בשו"ת רעק"א (סי' ט' בסופו, ד"ה ונ"ל), מדוע הנכנס לביתו אינו מברך על המזוזה בכל פעם מחדש. כי כאמור, החיוב במזוזה הוא גם על ה"חפצא", ובחיוב זה לא היה שום הפסק.

ג. פונדק בבעלות של יהודי, שהאורחים מתחלפים בו כל הזמן – חייב במזוזה (עי' קונטרס המזוזה סי' רפ"ו סעי' א' ס"ק ע"ה; ועי' ס"ק ל"ו, שם הוא מקריע שגם שותפין חייבים, וכן עמא דבר). וזאת אע"פ שהאורחים פטורים. וע"כ הוא משום שהחיוב חל גם על ה"חפצא", וכשהדר פטור, חוזר החיוב אל הבעלים. והדבר אינו דומה לבית חולים, שיש שפטרו אותו מן המזוזה מצד זה, מפני שהשם "בית חולים" מעיד על כך שהמבנה אינו מיועד

מסקנות

- ד. בית שבספינה פטור ממזוזה משום שאף אדם אינו רואה בה את ביתו הקבוע; אולם ספינת טיולים, יתכן שחייבת.
- ה. אדם שגר במקום מסויים רק בגלל אילוץ שאינו מאפשר לו לחזור לביתו, אך הוא מצפה לשוב לביתו הקבוע בכל יום – פטור ממזוזה.
- ו. מי שיש לו בית החייב במזוזה, אך הדר בו פטור ממזוזה מפני שהוא דייר עראי – חייב בעל הבית לשים בו מזוזה.
- א. באופן עקרוני, אוהל המשמש למגורי קבע, הן בימות החמה והן בימות הגשמים – חייב במזוזה.
- ב. פתח של אוהל, שיש המשך של יריעות משני צדדיו, ויריעות אלו קשורות היטב ואינן מתנועעות ברוח – חייב במזוזה.
- ג. חייל אינו נחשב כדייר קבע במקום שבו יחידתו נמצאת.

סימן מז**חיוב מזוזה בבית־מדרש זמני****ראשי פרקים****שאלה**

- א. מזוזה בבתי כנסיות ובתי מדרשות
- ב. קדושה בבית־מדרש ארעי
- ג. מזוזה בבית־מדרש ארעי
- ד. מצבים שונים בקדושה לזמן תשובה
- מסקנות

שאלה *

בישיבה בכפר מימון משמש צריף ישן כבית מדרש באופן זמני, עד לסיום בנייתו של בית המדרש החדש. האם יש חיוב לקבוע בו מזוזה? ואם כן, האם יש לברך על קביעתה?

א. מזוזה בבתי כנסיות ובתי מדרשות**נאמר במסכת יומא (י"א ע"ב):**

תניא: ביהמקדש נישב בה בית דירה לחזן הכנסת – חייב במזוזה, ושאיין בה בית דירה – ר' מאיר מחייב, וחכמים פוטרין.

וּכְתַבּוּ הַתּוֹסֵף (ד"ה שאין):

משמע מכאן דבית־כנסת ובית־מדרש שאין בו

* אלול תשל"ב.

בית דירה, דלא בעי מזוזה, דמסתמא חילכתא כרבנן.

ובסוף דבריהם הביאו מהירושלמי (מגילה פ"ד ה"ב), שבית־מדרש חייב במזוזה. ודחו, דהתם מיירי בבית־מדרש שאינו של רבים. ומדבריהם משמע שכל הפטור של בית־המדרש ממזוזה נובע מכך שהוא של רבים ולא של יחיד. וכן משמע מפירוש רש"י (שם י"ב ע"א ד"ה זכרכים), שחילק בין בית־כנסת של כרכים לבית־כנסת של כפרים, וכתב:

זכרכים – שהוא מקום שזוקים, ומתקבצים שם ממקומות הרבה, והיא עשויה לכל הבא להתפלל. ואין לה בעלים מיוחדים.

זכפרים – כל בעליו ניכרים, והרי הוא כבית השותפין.

וכן משמע ממה שדימתה הגמ' (שם י"א ע"ב) דין מזוזה לדין נגעים. ובנגעים נאמר במפורש:

תניא: יכול יהו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים? ת"ל: "ובא אשר לו הבית" – מי שמיוחד לו. יצאו אלו שאין מיוחדין לו.

וא"כ בית־מדרש שיש לו בעלים מיוחדים – חייב במזוזה, לשיטת רש"י והתוס'. (ומיהו צ"ע אם אגודה ציבורית דינה כבעלים מיוחדים. ועיי' לעיל, סי' ג')